Університетська Вольтеріада:

з нагоди 330-ї річниці Вольтера

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Вольтер (***François Marie Arouet; Voltaire***; 21 листопада 1694 – 30 травня 1778) – одна з ключових постатей європейської та світової літератури та філософії, поет, прозаїк, драматург, історик та публіцист. Літературна діяльність Вольтера тривала шістдесят років, протягом яких було створено десятки трагедій, од, сатир, повістей, історичних праць, філософських та моральних трактатів. Його по праву називали «патріархом філософів», а саме його ім'я стало уособленням віку Просвітництва.

НБОНУ імені І.І.Мечникова

За своїм складом університетська «Вольтеріада» є одним із найбагатших зібрань творів великого французького просвітителя в Україні, яка дозволяє розкрити різні межі його творчості.

Спадщина Вольтера як романіста і драматурга, історика і філософа, енциклопедиста та політичного мислителя представлена в університетській бібліотеці численними виданнями, серед яких найбільш цінними є прижиттєві видання творів автора.

Виставку творів Вольтера з колекцій Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова присвячено 330-річчю від дня народження великого французького просвітителя.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Колекція творів Вольтера почала формуватися ще в перші, ліцейські роки існування бібліотеки. Каталог, складений 1829 р., включає шість назв творів Вольтера (30 томів), виданих переважно на початку XIX ст.: «**Essai sur les mœurs et l'esprit des Nations**» (Paris, 1792, 5 t.), «**Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand**» (Paris, 1809), «**Histoire de Charles XII, roi de Suède**» (Paris, 1816), «**La Henriade**» (Paris, 1770) і два комплекти драматичних творів «**Theatre de Voltaire**» – 9 томів, виданих у Парижі (1809) і 12 томів, надрукованих у Тулузі (1790).

Вищезазначені книги досі знаходяться на полицях університетської бібліотеки.

LA
HENRIADE,
NOUVELLE ÉDITION.
SECONDE PARTIE.
A PARIS,
Chez la Veuve DUCHESNE, SAILLANT, DESAINT,
PANCKOUCKE & NYON, Libraires.
M. DCC. LXX.

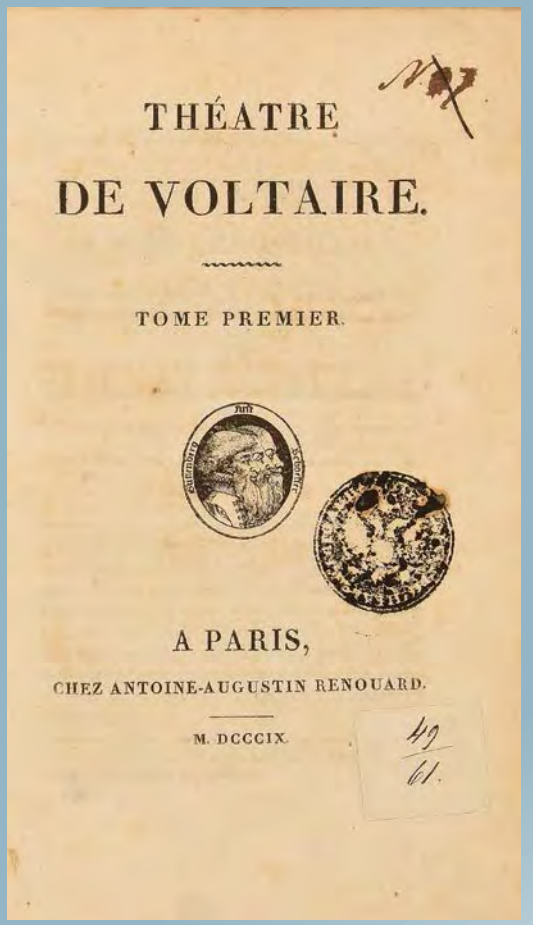
THÉATRE
DE VOLTAIRE.
TOME PREMIER.
A PARIS,
CHEZ ANTOINE-AUGUSTIN RENOUARD.
M. DCCCIX.

Примірники творів Вольтера, відзначені печаткою Одеського Рішельєвського ліцею.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Олександр Романович Воронцов
(1742-1805)

Колекція творів Вольтера особливо зросла після утворення університету в Одесі, насамперед завдяки надходженню до бібліотеки наприкінці XIX ст. приватних книжкових зібрань родини Воронцових та графа О. Г. Строганова.

У бібліотеці одного з представників роду Воронцових – Олександра Романовича, який у юності особисто познайомився з великим філософом, твори якого перекладав ще підлітком і з яким листувався протягом багатьох років, відклалися сотні томів праць Вольтера – від невеликих брошур до зібрань творів.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Серед книг, відправлених графу Воронцову Вольтером та його секретарем Ваньєром, були екземпляри з їхніми рукописними записами. До них належить екземпляр трагедії «**Скіфи**» (*Les Scythes*) з рукописними виправленнями та позначками Вольтера та Ваньєра. Такі екземпляри без перебільшення можуть вважатися унікальними.

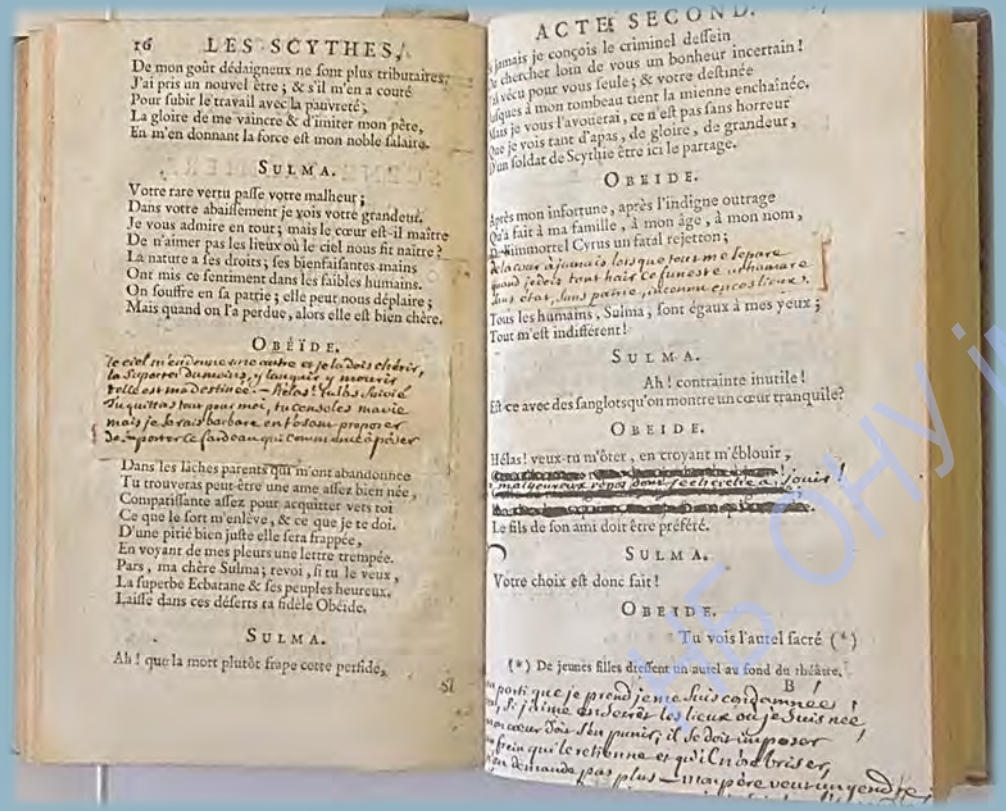
16 LES SCYTHES,

De mon goût dédaigneux ne sont plus tributaires;
J'ai pris un nouvel être ; & s'il m'en a couté
Pour subir le travail avec la pauvreté,
La gloire de me vaincre & d'imiter mon père,
En m'en donnant la force est mon noble salaire.

SULMA.

Votre rare vertu passe votre malheur ;
Dans votre abaissement je vois votre grandeur.
Je vous admire en tout ; mais le cœur est-il maître
De n'aimer pas les lieux où le ciel nous fit naître ?
La nature a ses droits ; ses bienfaisantes mains
Ont mis ce sentiment dans les faibles humains.
On souffre en sa patrie ; elle peut nous déplaire ;
Mais quand on l'a perdue, alors elle est bien chère.

OBÉÏDE.

Dans les lâches parents qui m'ont abandonnée
Tu trouveras peut-être une ame assez bien née,
Compatissante assez pour acquitter vers toi
Ce que le sort m'enlève, & ce que je te doi.
D'une pitié bien juste elle sera frappée,
En voyant de mes pleurs une lettre trempée.
Pars, ma chère Sulma ; revoi, si tu le veux,
La superbe Ecbatane & ses peuples heureux.
Laisse dans ces déserts ta fidèle Obéide.

SULMA.

Ah ! que la mort plutôt frape cette perfide,

ACTE SECOND.

Jamais je conçois le criminel dessein
De chercher loin de vous un bonheur incertain !
J'ai vécu pour vous seule ; & votre destinée
Jusques à mon tombeau tient la mienne enchaînée.
Mais je vous l'avouerai, ce n'est pas sans horreur
Que je vois tant d'apas, de gloire, de grandeur,
D'un soldat de Scythie être ici le partage.

OBEIDE.

Après mon infortune, après l'indigne outrage
Qu'a fait à ma famille, à mon âge, à mon nom,
Le meurtrier immortel Cyrus un fatal rejetton ;

Tous les humains, Sulma, sont égaux à mes yeux ;
Tout m'est indifférent !

SULMA.

Ah ! contrainte inutile !
Est-ce avec des sanglots qu'on montre un cœur tranquile ?

OBEIDE.

Hélas ! veux-tu m'ôter, en croyant m'éblouir,

Le fils de son ami doit être préféré.

SULMA.

Votre choix est donc fait !

OBEIDE.

Tu vois l'autel sacré (*)

(*) De jeunes filles dressent un autel au fond du théâtre.

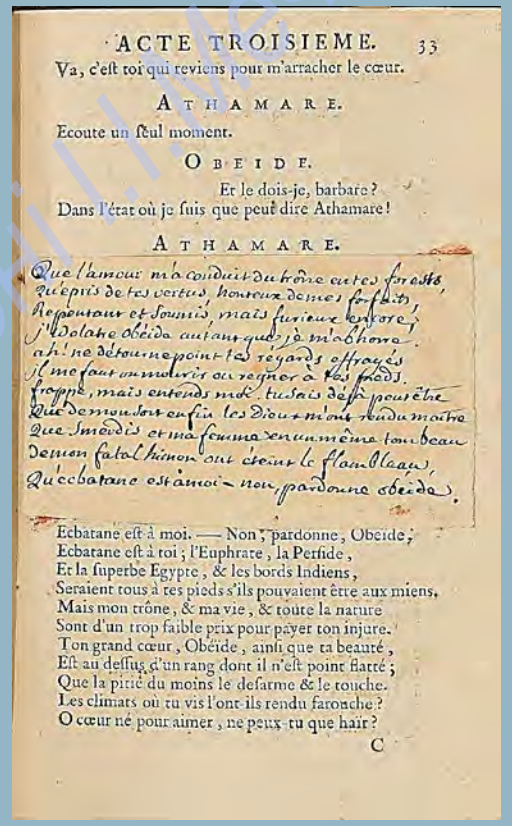
ACTE TROISIEME. 33

Va, c'est toi qui reviens pour m'arracher le cœur.

ATHAMARE.

Ecoute un seul moment.

OBEIDE.

Et le dois-je, barbare ?
Dans l'état où je suis que peut dire Athamare !

ATHAMARE.

Ecbatane est à moi. — Non, pardonne, Obeide,
Ecbatane est à toi ; l'Euphrate, la Perfide,
Et la superbe Egypte, & les bords Indiens,
Seraient tous à tes pieds s'ils pouvaient être aux miens.
Mais mon trône, & ma vie, & toute la nature
Sont d'un trop faible prix pour payer ton injure.
Ton grand cœur, Obéide, ainsi que ta beauté,
Est au dessus d'un rang dont il n'est point flatté ;
Que la pitié du moins le désarme & le touche.
Les climats où tu vis l'ont-ils rendu farouche ?
O cœur né pour aimer, ne peux-tu que haïr ?

C

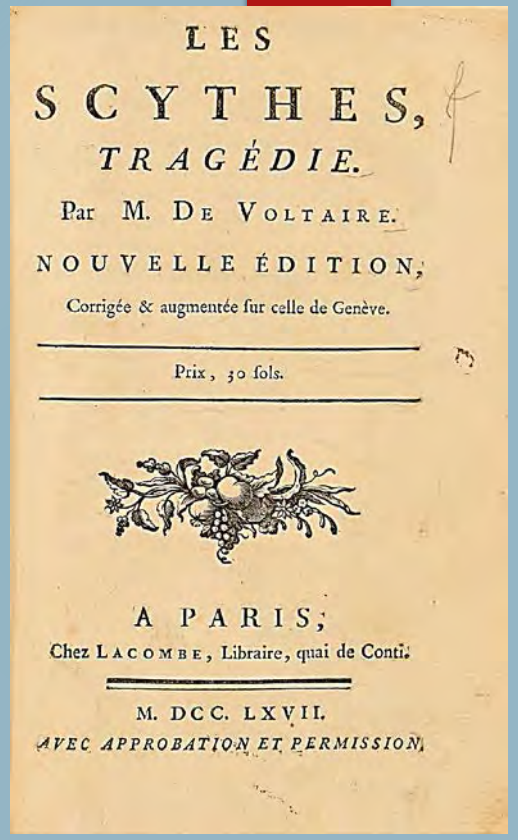
LES

SCYTHES,

TRAGÉDIE.

Par M. DE VOLTAIRE.

NOUVELLE ÉDITION,

Corrigée & augmentée sur celle de Genève.

Prix, 30 sols.

A PARIS,

Chez LACOMBE, Libraire, quai de Conti.

M. DCC. LXVII.

AVEC APPROBATION ET PERMISSION.

Вольтер. Скіфи: трагедія. - Париж, 1767.
Титульний аркуш і сторінки п'єси з з позначками Ваньєра із зібрання О. Р. Воронцова.

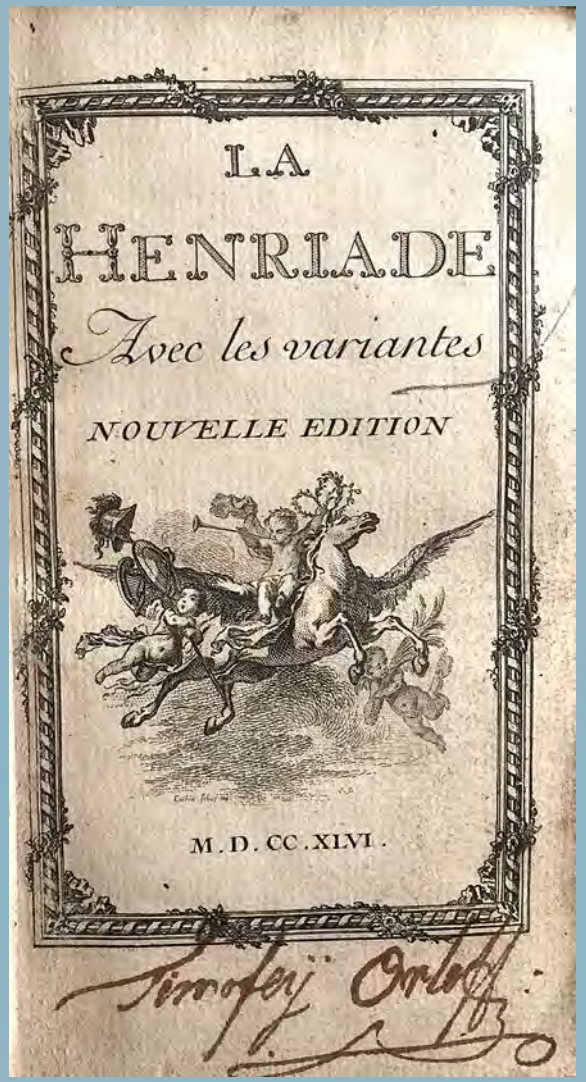

Для своїх сучасників Вольтер був насамперед поетом та драматургом, останнім значним представником класичної трагедії.

Його творчий шлях розпочався з епічної поеми «**La Ligue ou Henri le Grand**», перше видання якої зберігається у бібліотечному зібранні. Цей твір, пізніше названий «**Генріада**» (*La Henriade*), між 1789 і 1830 роками видавався 67 разів!

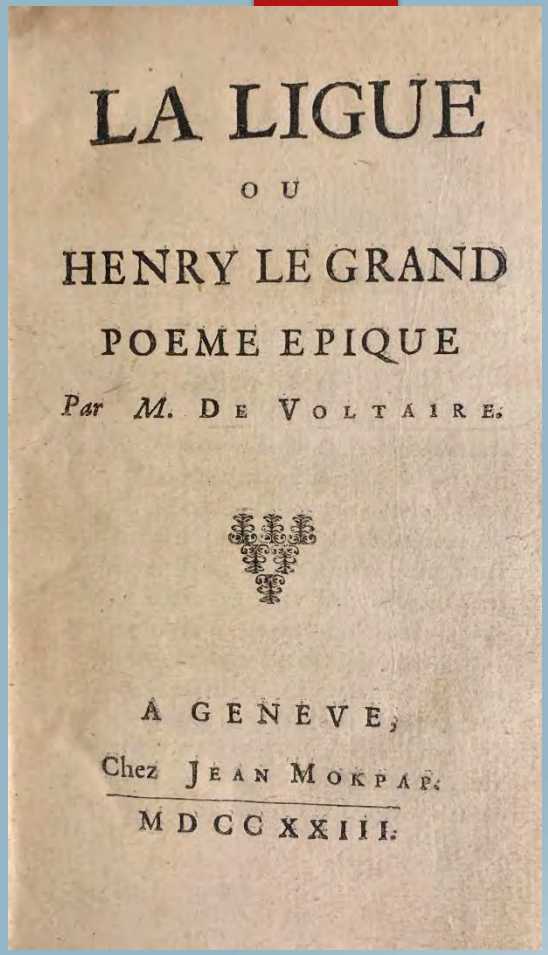

Вольтер. Генріада. – Нове видання. – Б. м., 1746.
Титульний аркуш видання.

Вольтер. Ліга або Генрих великий: епічна поема. – Женева, 1723.
Титульний аркуш видання.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

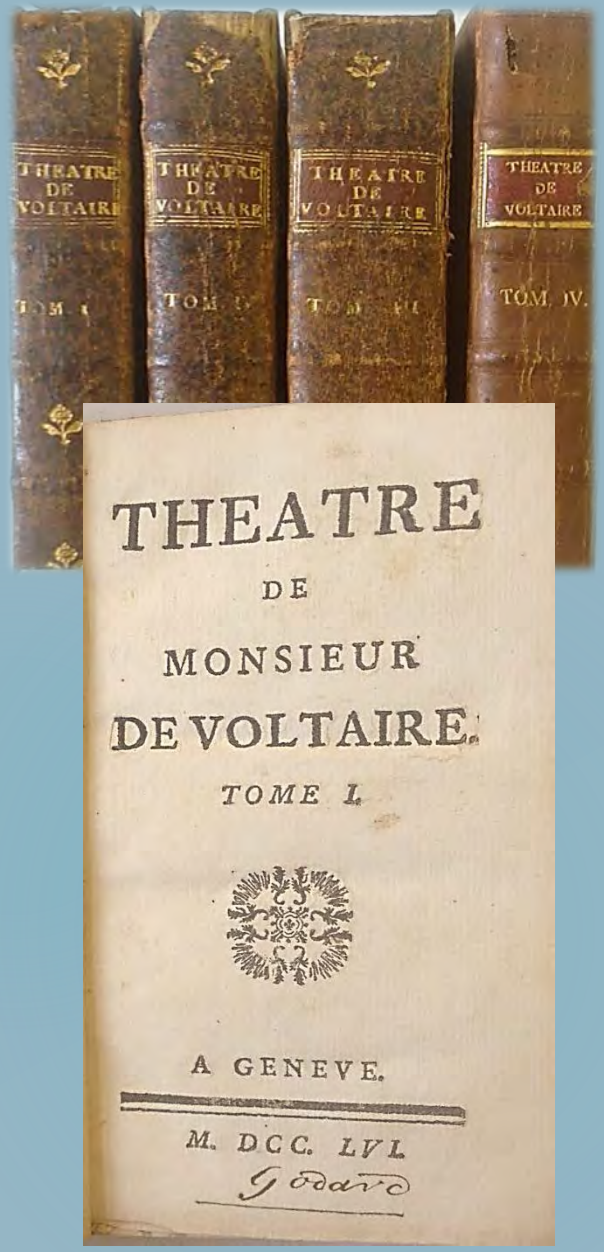

Серед написаних Вольтером драматичних творів 28 трагедій – «Едіп», «Брут», «Заїра», «Цезар», «Альзіра», «Меропа», «Семіраміда», «Врятований Рим» та ін. Водночас у так зв. "буржуазних" п'єсах він допустив до ролей героїв представників нижчих прошарків. А в деяких п'єсах (наприклад, «Шотландка») він таврував своїх заклятих ворогів під виглядом діючих осіб!

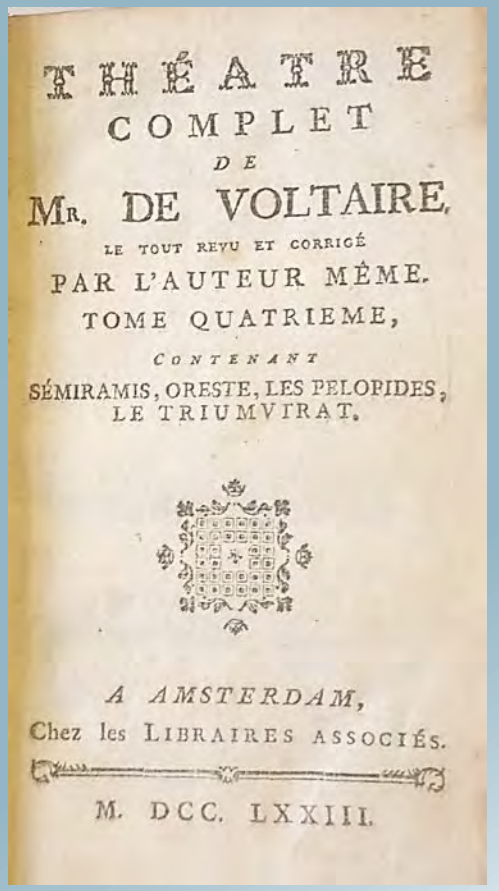

Титульні аркуші багатотомних зібрань драматичних творів Вольтера.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

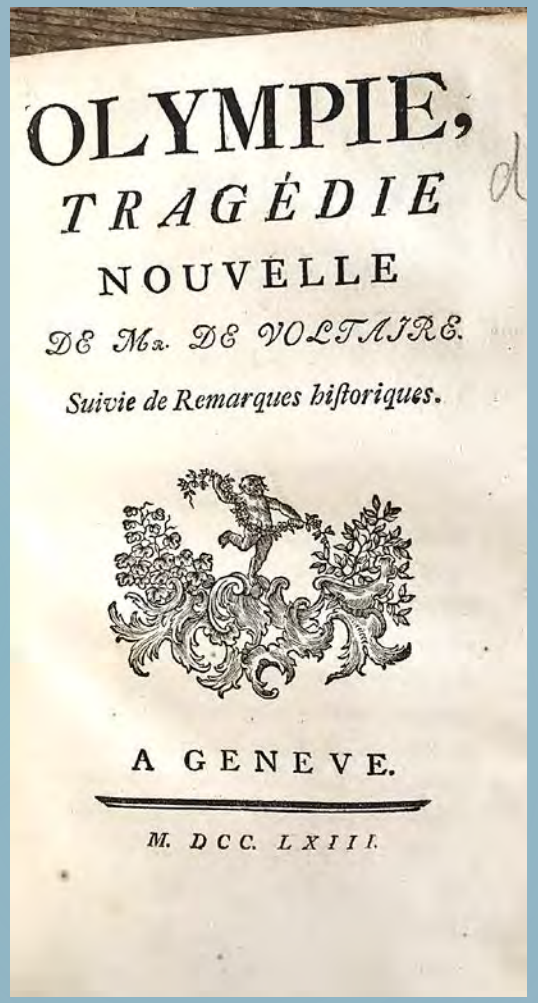
OLYMPIE,
TRAGÉDIE
NOUVELLE
DE Mr. DE VOLTAIRE.
Suivie de Remarques historiques.
A GENEVE.
M. DCC. LXIII.

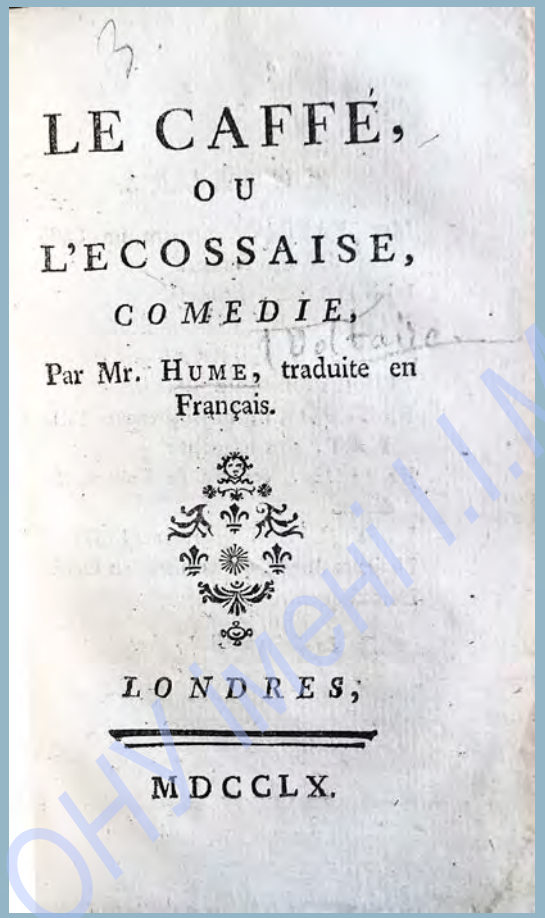
LE CAFFÉ,
OU
L'ECOSSAISE,
COMEDIE,
Par Mr. HUME, traduite en Français.
LONDRES,
MDCCLX.

LE DROIT
DU
SEIGNEUR,
COMÉDIE EN VERS,
PAR M. DE VOLTAIRE:
Représentée pour la premiere fois, sous le titre de l'Ecueil du Sage, par les Comédiens François Ordinaires du Roi, le 18 Janvier 1762.
Le prix est de trente sols.
A GENEVE,
CHEZ LES FRERES ASSOCIÉS.
M. DCC LXIII.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Титульні аркуші прижиттєвих видань п'єс Вольтера («Юм» - один із його численних псевдонімів)

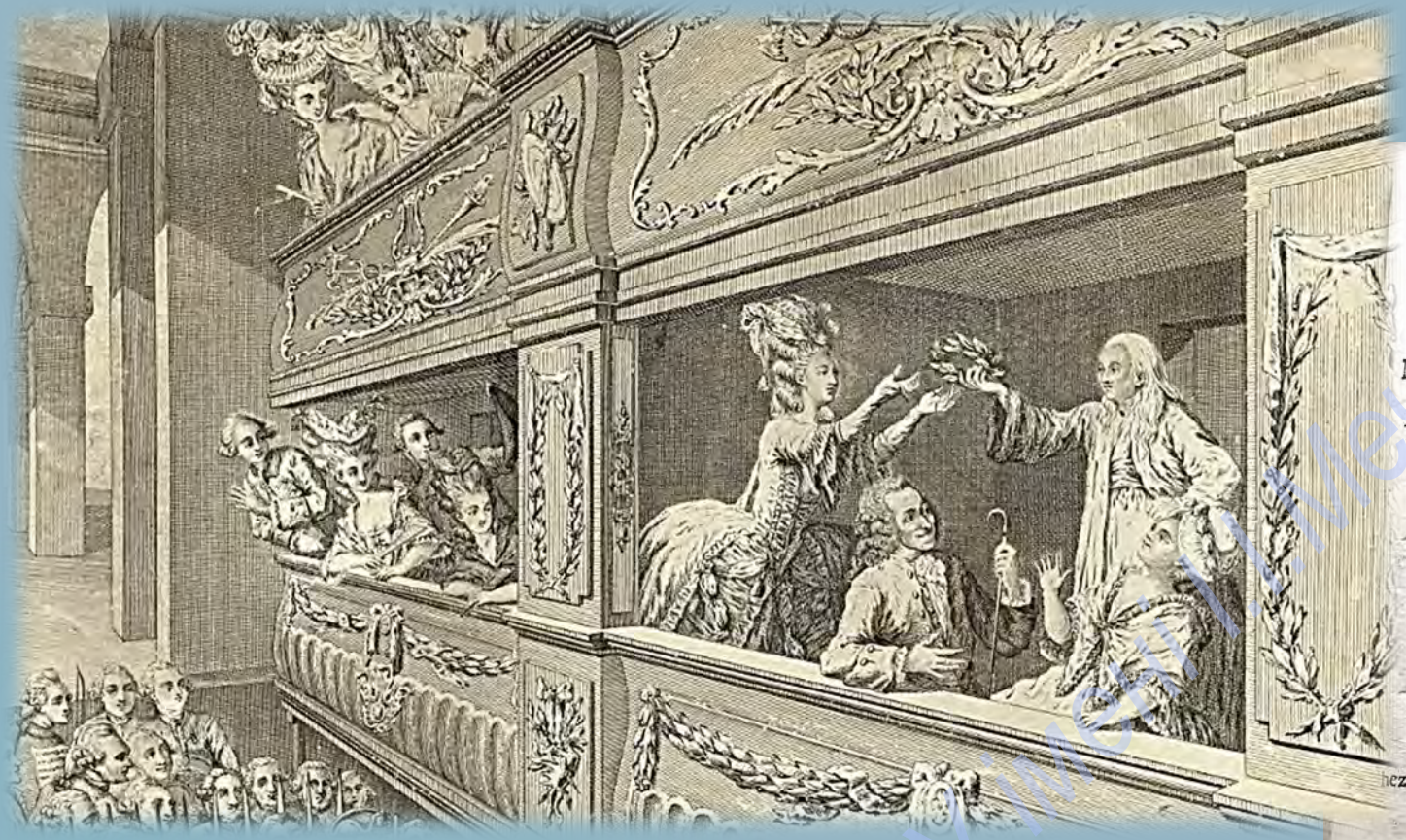

За кілька днів до смерті автора, 30 березня 1778 р., під час шостої вистави трагедії «**Ірина**» (*Irène*), відбувся знаменитий (навіть скандальний!) тріумф Вольтера в *Comédie Française*. Славетний автор у ложі та його бюст на сцені були увінчані лавровими вінками.

Ірина: трагедія Вольтера. - Амстердам, 1779.
Титульний аркуш видання

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Титульні аркуші прижиттєвих видань філософських казок Вольтера

У сучасного читача найбільшу популярність мають блискучі філософські казки Вольтера: утопія «**Кандид, або Оптимізм**» (1759), філософські повісті «**Задіг, або Судьба**» (1747), «**Мемнон: східна історія**» (1747), «**Простодушний**» (1767), «**Вавилонська принцеса**» (1768) тощо. Філософсько-фантастичний роман «**Мікромегас**» (1752) був переведений з французької 14-річним О. Р. Воронцовым.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Вольтер був прихильником сенсуалізму Локка, вчення якого він пропагував. Водночас він сам мав заслужену репутацію визначного філософа своєї доби. «**Основи філософії Ньютона**» (*Éléments de la philosophie de Neuton*) – це твір Вольтера, який сприяв ознайомленню європейського суспільства з передовою фізичною теорією. Зокрема він був одним із перших у Франції, хто популяризував ідеї Ньютона про всесвітнє тяжіння. Одночасно тут викладалась сукупність філософських поглядів, що знаменували новий етап у розвитку філософської думки у Франції.

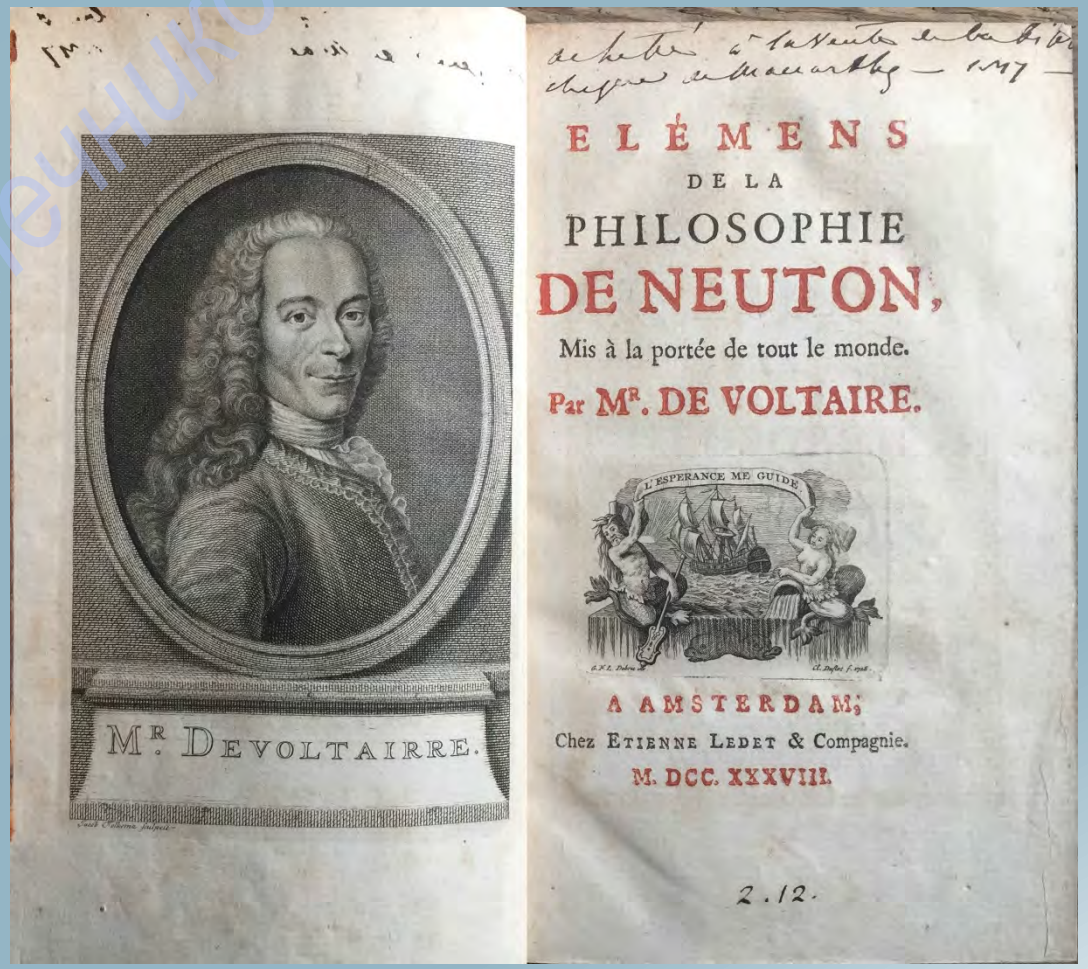

Основи філософії Ньютона. – Амстердам, 1738.
Гравірований фронтіспіс з портретом автора та титульний аркуш видання з власницьким записом М.С.Воронцова про покупку книги

ЛБ ОНУ імені І.І.Мечникова

«**Листи про англійську націю**» (*Lettres sur les Anglais*) Вольтера, також відомі як «**Філософські листи**» (*Lettres philosophiques*), є одним із найвпливовіших творів XVIII ст. У 24 коротких розділах твір охоплює широкий спектр тем, від релігії та політики до літератури, філософії та науки, які легко та з гумором викладені з характерною іронією Вольтера. Він використовує приклад Англії, щоб показати взаємозв'язок релігійної толерантності, політичної свободи та прогресу економіки : по суті, Вольтер написав маніфест економічного та політичного лібералізму.

Книга заснована на досвіді Вольтера під час його перебування в Лондоні з 1726 по 1728 р. Вона була опублікована анонімно в 1733 р. як в Англії (англомовним виданням, що стало бестселером), так і у Франції, де була заборонена.

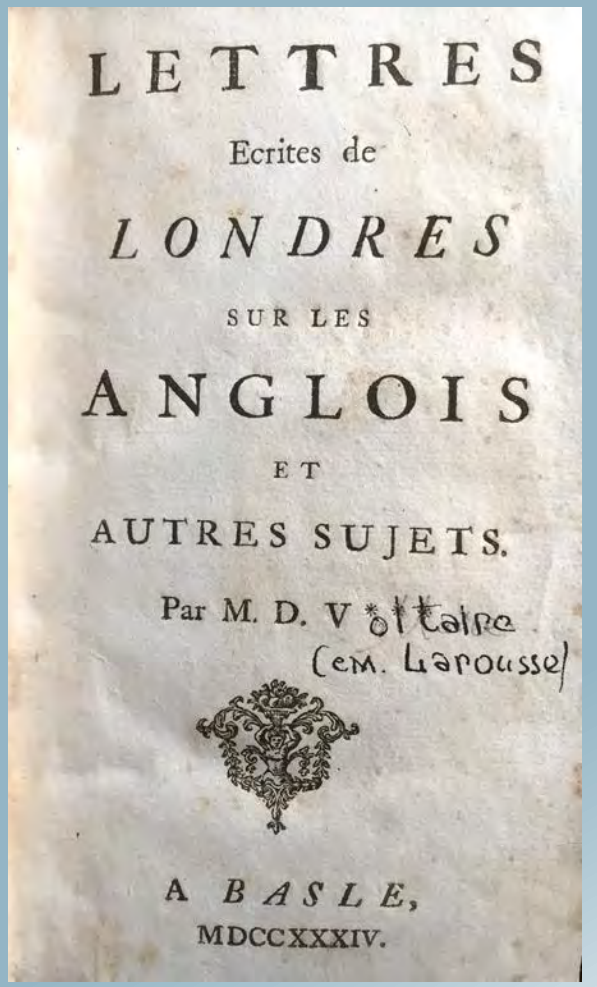
LETTRES
Ecrites de
LONDRES
SUR LES
ANGLOIS
ET
AUTRES SUJETS.
Par M. D. V*** (cem. Larousse)
A BASLE,
MDCCXXXIV.

Листи, написані з Лондона про англійську націю та інші теми. – Базель [Лондон], 1734.
Титульний аркуш одного з перших видань книги

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

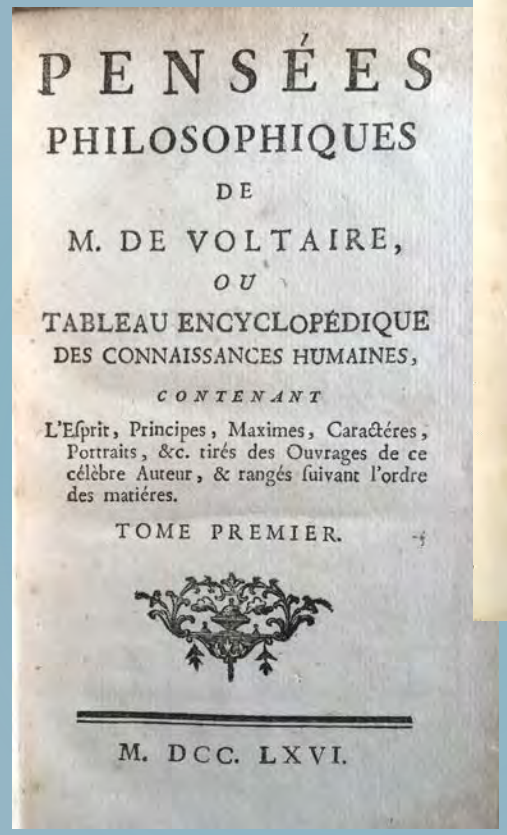
PENSÉES
PHILOSOPHIQUES
DE
M. DE VOLTAIRE,
OU
TABLEAU ENCYCLOPÉDIQUE
DES CONNAISSANCES HUMAINES,
CONTENANT
L'Eſprit, Principes, Maximes, Caractéres, Portraits, &c. tirés des Ouvrages de ce célèbre Auteur, & rangés ſuivant l'ordre des matiéres.
TOME PREMIER.
M. DCC. LXVI.

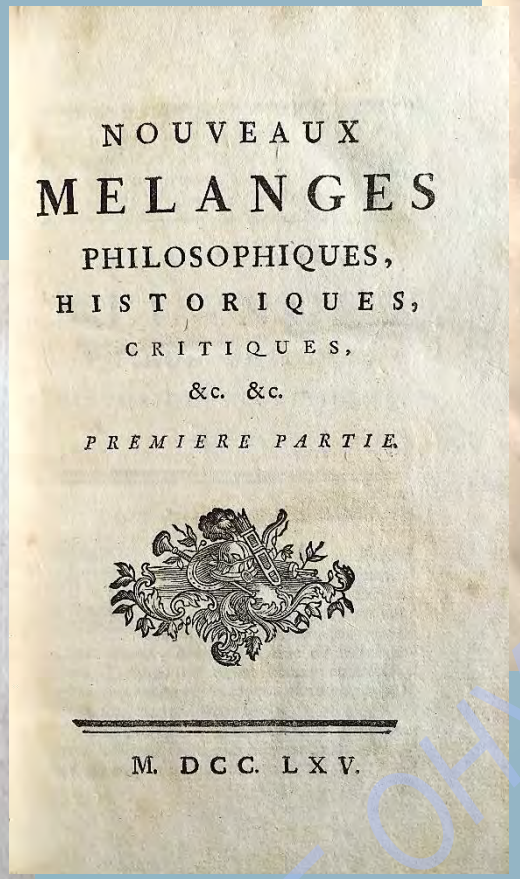
NOUVEAUX
MELANGES
PHILOSOPHIQUES,
HISTORIQUES,
CRITIQUES,
&c. &c.
PREMIERE PARTIE.
M. DCC. LXV.

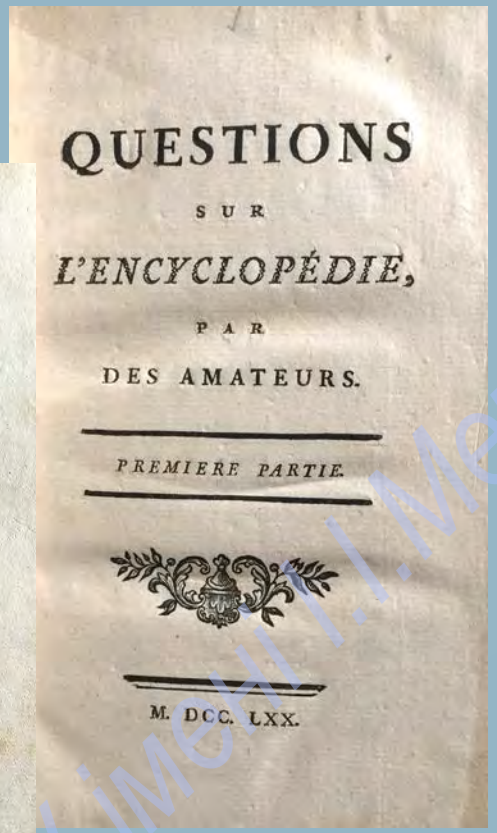
QUESTIONS
SUR
L'ENCYCLOPÉDIE,
PAR
DES AMATEURS.
PREMIERE PARTIE.
M. DCC. LXX.

Титульні аркуші прижиттєвих видань філософських творів Вольтера

Для характеристики Вольтера як філософа та політичного мислителя Віка Просвітництва важливе значення мають також такі твори Вольтера, як «**Кишеньковий філософський словник**» (*Dictionnaire philosophique portatif*; 1765), «**Трактат про толерантність**» (*Traité sur la tolérance*; 1763), «**Питання до енциклопедії**» (*Questions sur l'Encyclopédie*; 1771) та ін., які зберігаються у колекціях університетської бібліотеки

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Перше видання «**Кишенькового філософського словника**» (1764) включало 73 статті, до яких пізніше додалися ще 34 статті. Один із сучасників Вольтера назвав цей твір чашей, з якої люди різних статусів і різного віку «отруюються безбожністю». Не дивно, що книга була внесена в Індекс заборонених книг і засуджена до спалення.

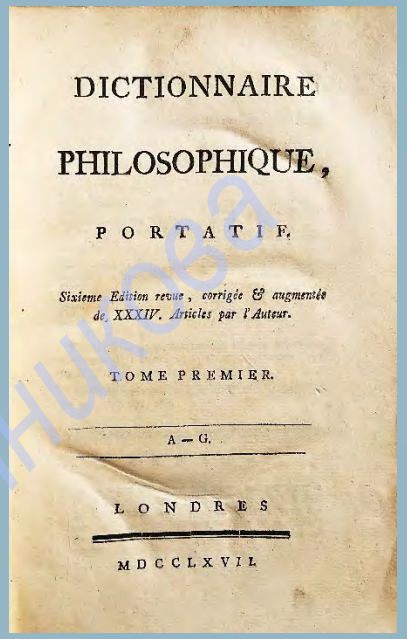
DICTIONNAIRE

PHILOSOPHIQUE,

PORTATIF.

Sixieme Edition revue, corrigée & augmentée de XXXIV. Articles par l'Auteur.

TOME PREMIER.

A — G.

LONDRES

MDCCLXVII.

Кишеньковий філософський словник. – Лондон, 1767.
Титульний аркуш одного з видань книги

Вольтер засуджував релігійний фанатизм усіх епох, як у Франції, так і в інших країнах. Непримиренний критик католицизму та юдаїзму (його гасло "Роздавіть гадину!" спрямоване саме проти католицької церкви як інституту), Вольтер очолив кампанії на захист жертв релігійної нетерпимості чи свавілля.

«**Трактат про толерантність**» був спрямований на реабілітацію протестанта Жана Каласа, помилково звинуваченого та страченого за вбивство свого сина, щоб запобігти наверненню останнього в католицизм. Всю силу свого громадського темпераменту та літературного дару Вольтер направив на пропаганду релігійної толерантності. Він займав принципову позицію в ряді інших справ, окрім справи Каласа.

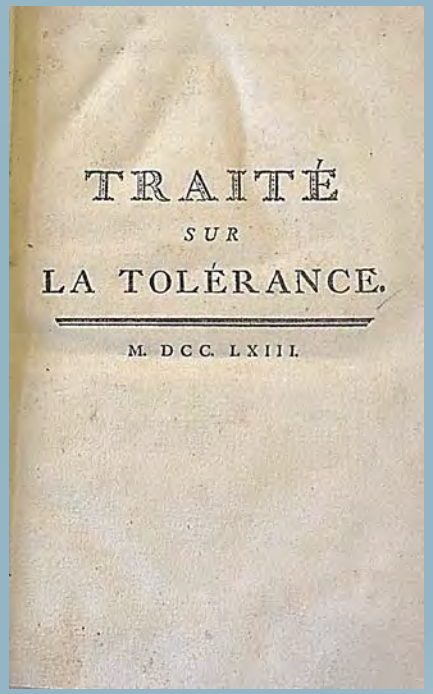
TRAITÉ

SUR

LA TOLÉRANCE.

M. DCC. LXIII.

Трактат про толерантність. – [Женева], 1763.
Титульний аркуш одного з перших видань книги.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Значною подією в інтелектуальному житті Європи другої половини XVIII століття було видання збірки з 18 томів, що складалася переважно з творів Вольтера – «**Євангеліє на кожен день**» (*L'Evangile du jour*). Серед інших авторів назвемо такі знакові постаті європейського Просвітництва, як Ж. Ле Ронд д'Аламбер, маркіз д'Аржанс, Н. де Кондорсе, П.А.Гольбах, Л.А. де Ла Бомель, Ж.-Ф. де Ла Арп, Л.-С.Мерсьє, Дж. Толанд та ін. Видання друкувалося з 1769 до 1780 рр. у Амстердамі (Лондон є фіктивним місцем видання).

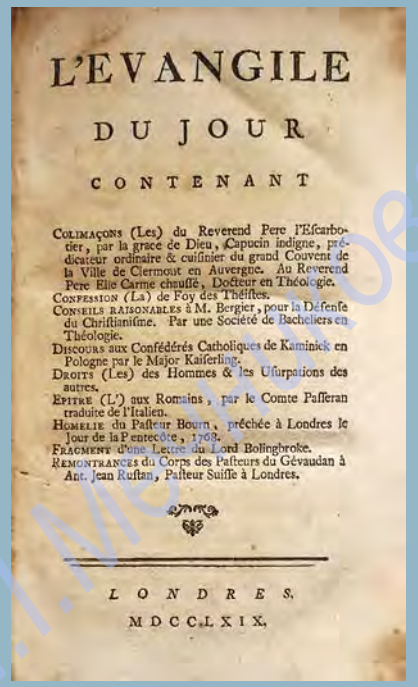
L'EVANGILE
DU JOUR
CONTENANT
Colimaçons (Les) du Reverend Pere l'Escarbotier, par la grace de Dieu, Capucin indigne, prédicateur ordinaire & cuisinier du grand Couvent de la Ville de Clermont en Auvergne. Au Reverend Pere Elie Carme chauſſé, Docteur en Théologie.
Confession (La) de Foy des Théiſtes.
Conseils raisonables à M. Bergier, pour la Défenſe du Chriſtianiſme. Par une Société de Bacheliers en Théologie.
Discours aux Confédérés Catholiques de Kaminick en Pologne par le Major Kaiſerling.
Droits (Les) des Hommes & les Uſurpations des autres.
Epitre (L') aux Romains, par le Comte Paſſeran traduite de l'Italien.
Homelie du Paſteur Bourn, prêchée à Londres le Jour de la Pentecôte, 1768.
Fragment d'une Lettre du Lord Bolinghroke.
Remontrances du Corps des Paſteurs du Gévaudan à Ant. Jean Ruſtan, Paſteur Suiſſe à Londres.
LONDRES.
MDCC.LXIX.

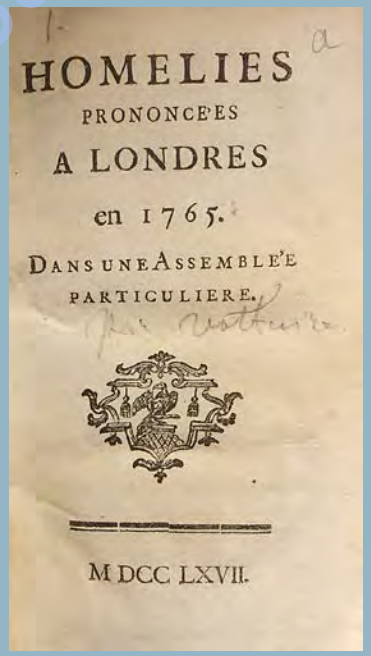
HOMELIES
PRONONCE'ES
A LONDRES
en 1765.
DANS UNE ASSEMBLE'E
PARTICULIERE.
MDCC LXVII.

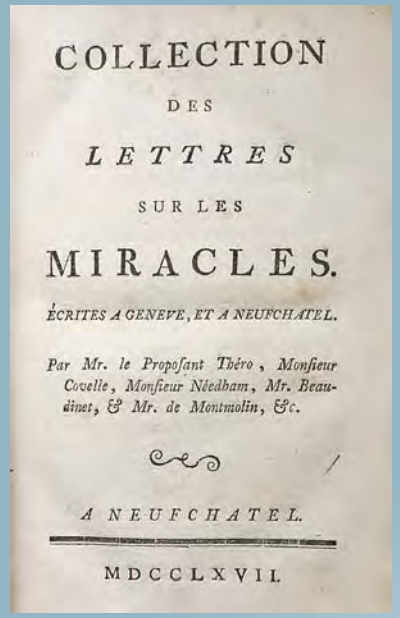
COLLECTION
DES
LETTRES
SUR LES
MIRACLES.
ÉCRITES A GENEVE, ET A NEUFCHATEL.
Par Mr. le Propoſant Théro, Monſieur Covelle, Monſieur Needham, Mr. Beaudinet, & Mr. de Montmolin, &c.
A NEUFCHATEL.
MDCCLXVII.

Титульні аркуші прижиттєвих видань Вольтера

Гостру критику юдаїзму та християнства містять «**Навчальні проповіді, вимовлені в Лондоні у 1765 р.**» (*Homélies prononcées à Londres en 1765*).

«**Зібрання листів про чудеса**» (*Collection des lettres sur les miracles*) об'єднує 20 полемічних текстів, що ставлять під сумнів чудеса, записані в Старому Завіті, а також ті, які творив Христос.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

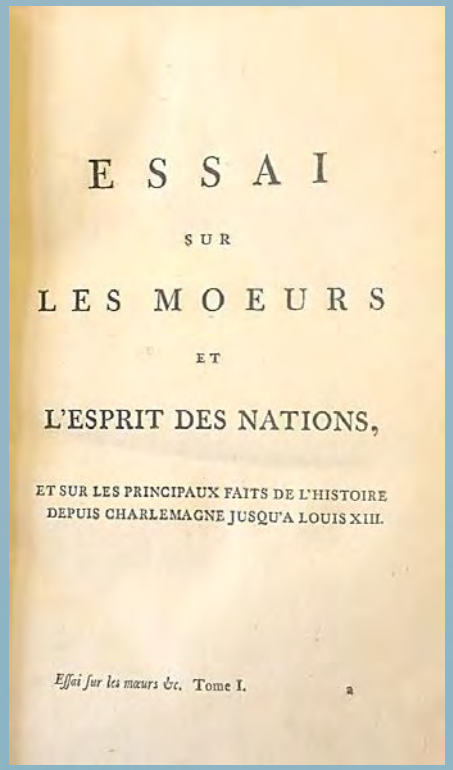
ESSAI
SUR
LES MOEURS
ET
L'ESPRIT DES NATIONS,
ET SUR LES PRINCIPAUX FAITS DE L'HISTOIRE DEPUIS CHARLEMAGNE JUSQU'A LOUIS XIII.
Essai sur les mœurs &c. Tome I. a

Дослід про звичаї та дух народів, а также про головні події в історії від Карла Великого до Людовіка XIII. Т.1. *Титульний аркуш роботи у «Повному зібранні творів» Вольтера.*

Вольтер - видатний історик свого часу. Його новаторство як історика полягало не тільки в раціональній критиці джерел, прагненні до раціонального пояснення рушійних сил історії та відмові від подієво-політичної історії заради створення історії «людського розуму» (*l'esprit humain*), а й у спробі створення всесвітньої історії за рахунок широкого включення матеріалів, пов'язаних із неєвропейськими цивілізаціями.

Особливо показовий у цьому відношенні «**Дослід про звичаї та дух народів**» (*Essai sur l'histoire générale sur les moeurs et l'esprit des nations*; 1774) - квінтесенція його поглядів на історію.

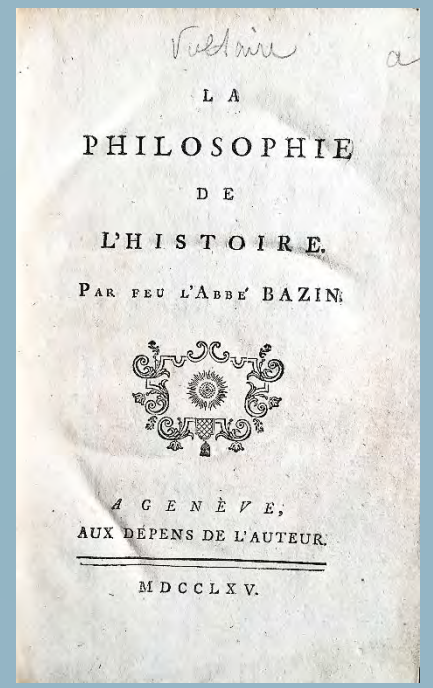
LA
PHILOSOPHIE
DE
L'HISTOIRE.
PAR FEU L'ABBÉ BAZIN.
A GENÈVE,
AUX DÉPENS DE L'AUTEUR.
MDCCLXV.

Філософія історії. – Женева, 1765. *Титульний аркуш видання.*

(«Абат Базен» - один із його численних псевдонімів)

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

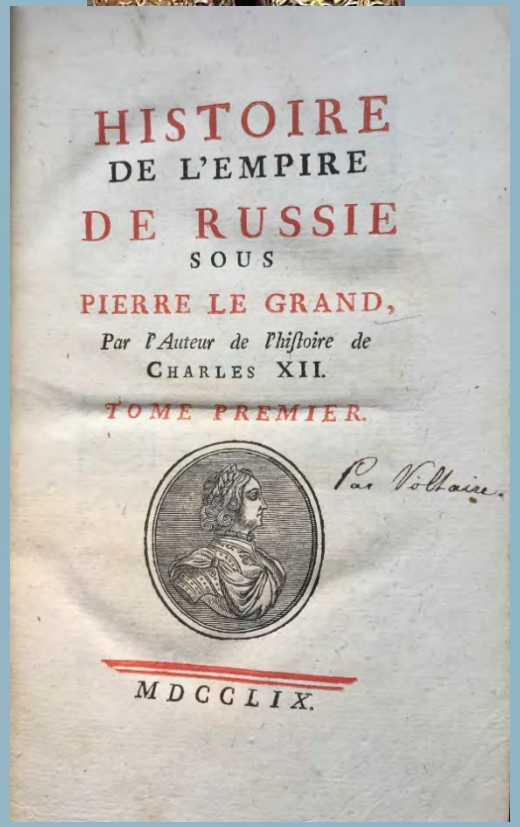

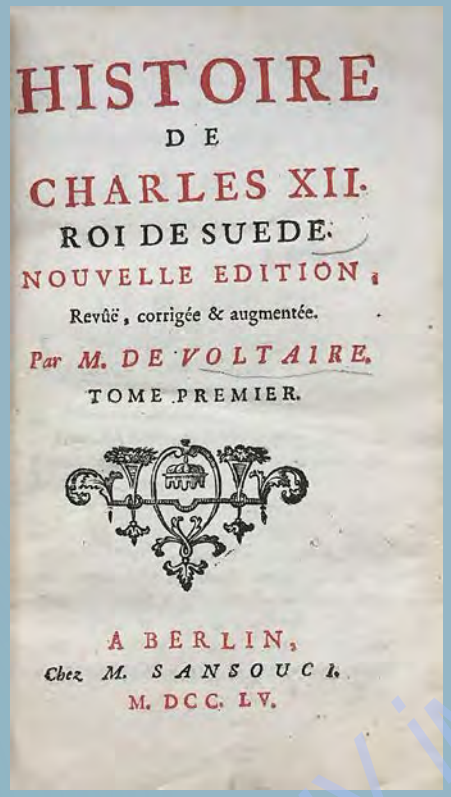

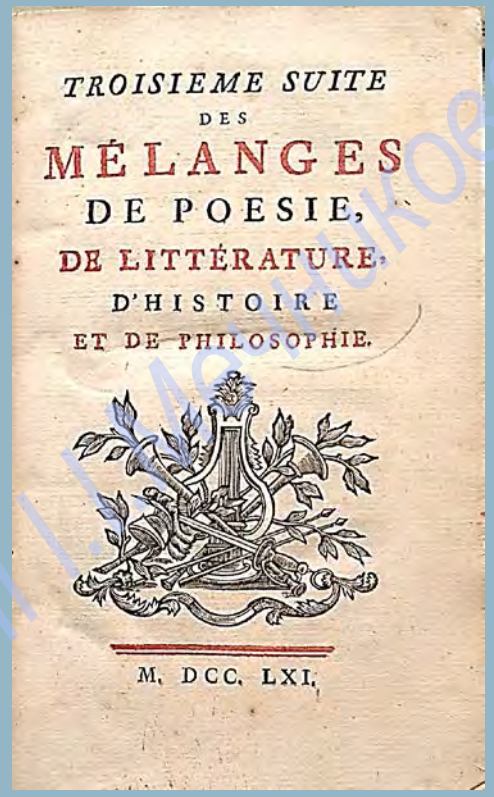

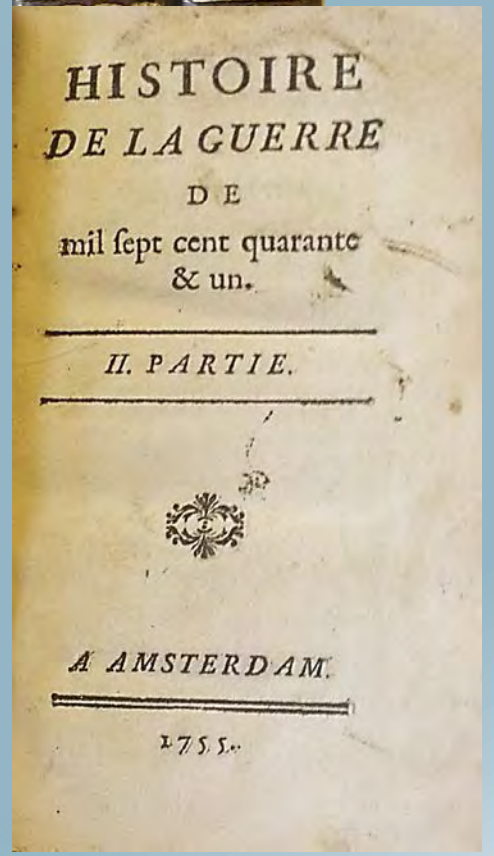

Титульні аркуші прижиттєвих видань історичних праць Вольтера

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

В університетській колекції твори Вольтера вписані у культурний контекст Просвітництва: у фондах бібліотеки представлені практично всі значущі автори епохи та видання, які втілили дух «Енциклопедії».

Бібліотечну добірку словників та енциклопедій прикрашають екземпляри першого видання найвідомішого корпусу знань західноєвропейської культури – «**Енциклопедії, або Тлумачного словника науки, мистецтва та ремесел**» Дідро та д'Аламбера (*Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts, et des métiers*). Вольтер був одним із авторів знакового видання, підготувавши тексти статей з історії, літератури та філософії: 39 статей («Дух», «Уява», «Красномовство», «Слава», «Історія» та ін.), підписаних його ім'ям та ще кілька опублікованих без підпису.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

Фронтиспис першого тому «Енциклопедії» (Париж, 1751) прикрашає алегорична композиція гравірована Б.-Л.Прево за малюнком Ш.-Н.Кошена. з фігурами Істини, Розуму, Філософії та інших наук і мистецтв

З усіх престижних творів Вольтера, які зберігаються у відділі рідкісних книг і рукописів Наукової бібліотеки, мабуть, найзнаменитіше видання – це повне зібрання творів Вольтера (***Oeuvres Complètes de Voltaire***, 1785) у 70 томах, відоме як Кельське (за місцем видання), здійснене знаменитим письменником Бомарше. Зазначимо, що у Воронцовському фонді зберігається два комплекти Кельського видання творів Вольтера.

Титульний аркуш т.1 та тома «Повного зібрання творів» Вольтера (Кель, 1784) із Воронцовського фонда Наукової бібліотеки

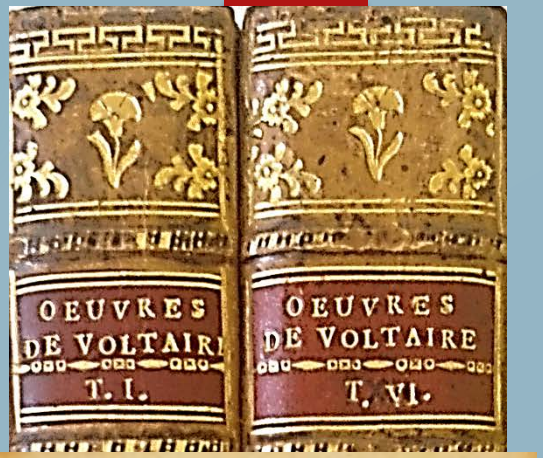

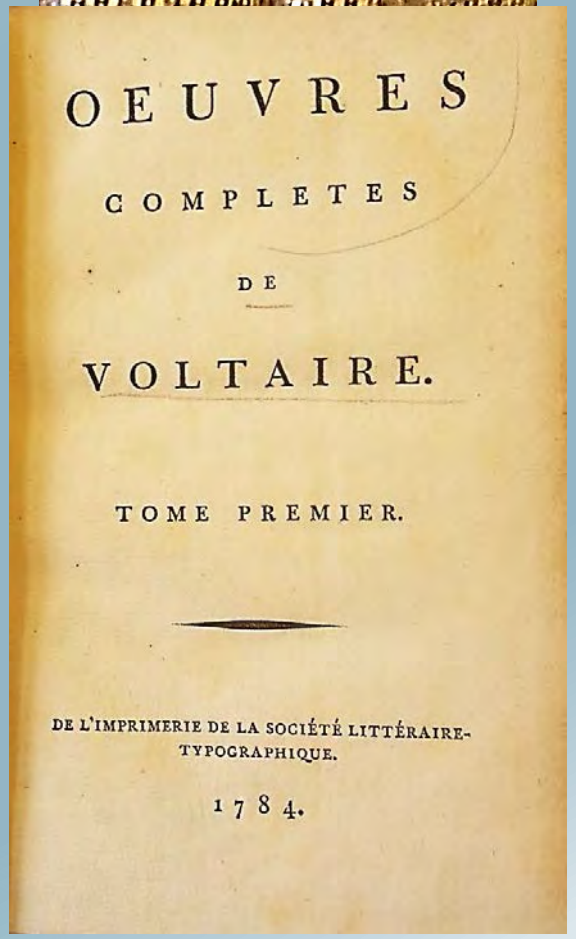

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Укладач О. В. Полевщикова

ТБ ОНУ імені І.І.Мечникова

При використанні матеріалів посилання на офіційний сайт
Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова є обов'язковим!